

PO PROVAZE MEZI KOPCI

Pavel Hošek

Židovský filosof dr. Shumi Berkowitz (původem z Izraele) je předsedou Konzervativní židovské obce v Praze.

Již celá desetiletí se zabýváte východoevropským hnutím židovské zbožnosti, kterému se v odborné literatuře říká chasidismus. Můžete toto hnutí kratičce charakterizovat?

Zakladatel chasidismu Baal Šem Tov hlásal jednoduché poselství niterné zanícenosti a hluboké spirituality uprostřed každodenního shonu. Namísto náboženství učenců a vzdělané elity hlásal „mystiku všedního dne“, tedy cestu niterného usebrání otevřenou každému, kdo celým srdcem touží po životě v Boží přítomnosti. Mezi jeho vděčné posluchače patřili prostí rolníci, pastevcí a drobní řemeslníci, až později a váhavě se přidali někteří rabínské učenci. Chasidismus je tedy cesta zanícené vroucí zbožnosti a lásky k Bohu i člověku, je to hledání nadpřirozeného v přirozeném a neobyčejného v obyčejném, hledání božských jisker v uhlí a v tabáku, ve stéblech trávy a v bramborové polévce. Dá se říci, že chasidismus je hluboké přitakání Bohu, světu i člověku.

Účastníte se veřejných aktivit pražské obce lubavičských chasidů a její rabín Manis Barash je vaším osobním přítelem. Často studentům vyprávíte chasidské příběhy. Zdá se, že váš vztah k chasidismu není jen akademický...

Ano, chasidské příběhy a chasidské písně jsou pro mě ohromným zdrojem inspirace. A vedle akademického studia chasidského hnutí jsem měl příležitost učit se mnoho let u významného chasidského rabína dvacátého století Šlomo Carlebacha.

V knihách Martina Bubera se dočítáme, že chasidé kladou až překvapivě velký důraz na mezilidské vztahy, na život obce jako rodinného společenství...

Ano, chasidé považují vztah k Bohu a vztahy k lidem za dvě strany téže mince. Obětavá láska k druhým lidem je v chasidismu v jistém smyslu důležitější než plnění náboženských povinností. Nejlépe to vyjadřuje následující chasidský příběh:

Rabín Moše Lejb ze Sasova, veliký světec a vzorný Žid, byl po smrti veden anděly do ráje. Ale cesta do ráje vedla kolem pekla. Při pohledu na trpící hříšníky v pekle se rabín zastavil a odmítl jít dál. Užaslým andělům sdělil, že chce vznést stížnost před nebeským soudním dvorem. Ale odmítl se hnout z místa. Nakonec musel nebeský dvůr sestoupit k němu a Moše Lejb prohlásil: Jak bych se mohl těšit blaženosti ráje při vzpomínce na tyto nešťastníky? Mám-li být v ráji opravdu šťastný, chci tam mít s sebou všechny tyto hříšníky. Nebeský dvůr se poradil a nakonec se usnesl, že za každý dobrý skutek, který Moše Lejb vykonal, smí jeden hříšník opustit peklo a jít s ním do ráje. A protože byl Moše Lejb opravdu svatý muž, vystačily jeho dobré skutky na všechny hříšníky, kteří byli v oné době v pekle uvězněni. Ale od té doby se peklo znovu naplnilo. Jeho obyvatelé čekají, zda je naše dobré skutky vysvobodí. Máme proto žít s tím, že každý náš dobrý skutek vysvobozuje jednoho člověka z pekelných muk.

Jestli tomu dobře rozumím, není poselství chasidismu vázáno jen na židovský národ. Chasidské příběhy v sobě často nesou obecné poselství, platné pro všechny lidi. Jaký mají tedy pro chasidy význam specifické znaky židovské tradice, jako jsou například přikázání Tóry?

Chasidé vycházejí stejně jako ostatní Židé z přesvědčení, že tento svět pochází z dobrých rukou, je proto bytostně dobrý a všechno v něm je dobré. Židé dokonce věří, že je jejich povinností ochutnat všechno dobré, co tento svět nabízí a že budou vydávat počet ze všech dobrých věcí, které neochutnali. Význam přikázání pak spočívá v tom, abychom v přijímání dobrých věcí zachovali míru. Abychom našli správnou rovnováhu mezi jednotlivými dobry.

Takže život podle přikázání spočívá v hledání a nalézání rovnováhy?

Přesně tak. Vypráví o tom jeden chasidský příběh, který před lety na jedné mírové konferenci v Indii citoval k velkému překvapení přítomných sám 14. dalajláma: Baal Šem Tov jednou míjel skupinu svých žáků a ti ho oslovili: Mistře, v čem spočívá tajemství života? Nevím, odpověděl Baal Šem Tov. Pak pohlédl na užaslé žáky a dodal: Ale povím vám příběh. Dva ministři jednoho krále se dopustili zločinu a měli být popraveni. Král je ale měl velmi rád a chtěl jim dát šanci. Nechal natáhnout provaz mezi vrcholky dvou vysokých kopců a prohlásil, že kdo přejde po provaze z jednoho konce na druhý, získá milost. První z obou ministrů vyrazil a podařilo se mu přejít po laně až na protilehlý kopec. Ten druhý na něj zdola zavolal: Jak si to prosím tě dokázal? Ani nevím, odpověděl. Když jsem se nachyloval na jednu stranu, napřímil jsem se a vyklonil mírně na opačnou stranu, dokud jsem nezískal rovnováhu, a když mě to potom táhlo k druhé straně, zase jsem se napřímil, dokud jsem znovu nezískal balanc. A v tom spočívá tajemství života, uzavřel své vyprávění Baal Šem Tov.

Takže život podle přikázání jako cesta rovnováhy... Znamená to, že je třeba se prostě vyhýbat krajnostem a potom jde všechno hladce? Ale co když člověk ve své snaze chybuje nebo úplně ztroskotá? Může spoléhat tak jako v křesťanství na milost a odpuštění?

Samozřejmě. V chasidismu, ale i v jiných podobách židovské tradice, se znovu a znovu vyjadřuje přesvědčení, že Bůh slyší modlitby a pozorně jim naslouchá, že bere velmi vážně potřeby, touhy a přání věřících. Pěkně to kdysi vyjádřil rabín Sonnenfeld, osobní přítel T. G. Masaryka, když při jedné příležitosti veřejně prohlásil, že si je naprosto jist, že po smrti půjde do nebe. Sonnenfeld měl pověst svatého muže, ale jeho slova o jistotě posmrtného údělu přece jen posluchače překvapila. Rabín Sonnenfeld s úsměvem pokračoval: Říká se o mně, že jsem zbožný a svatý muž, ale já o sobě vím své. Vtip je v tom, že moje milovaná žena, která už je na onom světě, celý život pevně věřila, že opravdu svatý jsem a je neochvějně přesvědčena, že za ní do nebe přijdu. Jak by to se mnou jinak dopadlo, to vážně nevím, ale jednu věc vím naprosto jistě: nebeský dvůr by rozhodně nedokázal té dobré ženě odepřít její toužebné přání.

Znovu se tedy dostáváme k důležitosti mezilidských vztahů. Co si myslíte o vztazích mezi stoupení různých náboženství, třeba mezi Židy, křesťany a muslimy?

Myslím, že jsou v současném světě plném napětí a konfliktů nesmírně důležité. Náboženství může lidi vést k nepřátelství a násilí, ale také k laskavosti, obětavosti a dobrotě. Proto je role náboženství pro budoucnost naprosto klíčová. Myslím, že ani tolik nepotřebujeme nákladné konference, kde spolu u stolu sedí profesionálové dialogu zastupující různé tradice. Potřebujeme spíš navazovat osobní vztahy a spíš než mluvit bychom spolu měli slavit, zpívat, jíst a pít, nebo pracovat. Letos na svátek roš ha-šana se u mě doma konala už poněkolkáté sváteční mezináboženská párty, na které se vedle Židů účastnili také muslimové a křesťané. Podobnou akci s účastí Židů, křesťanů a muslimů chystáme také v prosinci o svátku chanuka. Přátelství mezi Židy, křesťany a muslimy, která na takovýchto neformálních setkáních vznikají, považuji za důležitější než konference o dialogu. V květnu 2012 bychom rádi uspořádali hudební mírový festival s účastí Židů, křesťanů a muslimů a všech lidí dobré vůle.

Na to, že jste vyrůstal v ortodoxním prostředí, máte pozoruhodně pokrokové názory. Je to tím, že v současné době působíte jako předseda pražské obce konzervativního judaismu, který hledá střední cestu mezi věrností tradici a otevřeností současné kultuře?

Já vždycky v této souvislosti připomínám symbolický význam vína a chleba, které jsou součástí většiny židovských svátečních jídel. U chleba platí, že čím je novější (čerstvější), tím je lepší. U vína naopak platí, že čím je starší, tím je lepší. Věrnost tradici symbolizuje víno, otevřenost novým věcem symbolizuje chléb.

A obojí je potřebné, obojí musí být užíváno v rovnováze. A hledání harmonické rovnováhy je, jak už bylo řečeno, jádrem židovské víry a zbožnosti.

Doc. **Pavel Hošek**, Th.D., (*1973) je vedoucím katedry religionistiky na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy.